

The Role of Maternal Identity in the Quran: A Critical Approach to Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (SDGs)*

Seddiqeh Parvan¹ and Faezeh Azimzadeh Ardabili² and Rahman Oshryeh³

Abstract

This research aims to examine and critique the components of maternal identity, investigate the reasons for the decline of the maternal position in the 2030 Agenda for Sustainable Development (SDGs), and explore the perspectives of religious and Western discourse on this issue. The research method used in this article is documentary-library research, and the type of research is descriptive-analytical using qualitative content analysis method. The research population consists of the text of the Sustainable Development Agenda 2030 and the collection of international documents drafted as supporting documents for the 2030 Agenda for Sustainable Development (SDGs), as well as relevant books analyzing this document and texts of religious scriptures and the views of Islamic and Western scholars on the concept of human identity and maternal identity. The main issue in this article is to determine the approach of the 2030 Agenda for Sustainable Development (SDGs) regarding maternal identity and what the religious discourse's opinion is on this matter. The findings of the research indicate that some of the goals of the 2030 Agenda for Sustainable Development (SDGs) address issues related to women in which the natural identity of motherhood is distorted, and influenced by the views of Western social scientists, maternal identity is considered as secondary identities, assuming that maternal identity, like other social identities, is influenced by social interactions and is used as a tool and strategy for a specific goal, which adapts to the cultural changes of societies and undergoes changes. However, from an ontological perspective, the existence of women in their maternal identity includes the ability to conceive, the capacity for pregnancy and childbirth, and the potential for nurturing and educating, and from a teleological perspective, their existence is effective in the survival of the generations and has the potential for divine vicegerency.

Keywords: Maternal Identity, the 2030 Agenda for Sustainable Development (SDGs), Discourse.

*. **Date of Receiving:** 12/09/2022, **Date of Approving:** 01/06/2023.

1. PhD Candidate, University of Quranic Sciences and Teachings, Qom (Corresponding Author): parvansd@gmail.com.

2. PhD Graduate and Associate Professor, Department of Islamic Jurisprudence and Law, Imam Sadiq University, Tehran: azimzadeh@isu.ac.ir.

3. Rahman Oshryeh, Specialized Doctorate, Assistant Professor and Faculty Member, University of Quranic Sciences and Teachings, Qom: oshryeh@quran.ac.ir.

بررسی هویت مادری در قرآن با رویکرد انتقادی به سند ۲۰۳۰*

صدیقه پروان^۱ و فائزه عظیم‌زاده اردبیلی^۲ و رحمان عشریه^۳

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی و نقد مؤلفه‌های هویت مادری و واکاوی علت تنزل جایگاه مادر در سند ۲۰۳۰، و کشف دیدگاه گفتمان دینی و غربی نسبت به این مقوله انجام شده است. روش پژوهش در این مقاله، اسنادی - کتابخانه‌ای است و نوع تحقیق توصیفی - تحلیلی به روش تحلیل محتوای کیفی است. جامعه تحقیق عبارت است از متن سند توسعه پایدار ۲۰۳۰ و مجموعه اسناد بین‌المللی که به‌عنوان اسناد پشتیبان سند ۲۰۳۰ تدوین شده است و کتاب‌های مرتبط با تحلیل این سند و نصوص دینی و آراء اندیشمندان اسلامی و غربی درباره مفهوم هویت انسان و هویت مادر. در این مقاله مسئله اصلی این است که سند ۲۰۳۰ درخصوص هویت مادری چه رویکردی دارد و نظر گفتمان دینی در این رابطه چیست؟ یافته‌های پژوهش این است که در برخی از اهداف سند ۲۰۳۰ به مسائل زنان پرداخته شده که در آن هویت فطری مادر مخدوش گردیده است و متأثر از نظر متفکران علوم اجتماعی غربی هویت مادری جزو هویت‌های ثانویه در نظر گرفته شده، و این‌گونه پنداشته شده است که هویت مادر مانند دیگر هویت‌های اجتماعی تحت تأثیر کنش‌های اجتماعی و به‌مثابه ابزار و راهبردی سودگرایانه در جهت هدفی خاص انگاشته شده است که با تغییرات فرهنگ جوامع تطبیق پیدا می‌کند و دچار تغییر می‌شود. در صورتی که مادری جزو هویت‌های فطری و اولیه بوده و با نگاهی هستی‌شناسانه و غایت‌شناسانه تعیین می‌گردد. از نظر وجودشناسی زن در هویت مادرانه خود قابلیت بارداری، ظرفیت پرورش جنین و فرزندآوری و توان تربیت‌پذیری و تربیت‌کنندگی را داشته است و از نظر غایت‌شناسی، وجود وی در بقای نسل موثر بوده، قابلیت خلافت الهی را نیز دارد.

واژگان کلیدی: هویت مادری، سند توسعه پایدار ۲۰۳۰، گفتمان.

*. تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۲۲ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۲/۰۳/۱۱.

۱. دانشجوی دکتری دانشگاه علوم و معارف قرآن قم (نویسنده مسئول): parvansd@gmail.com.

۲. دانش آموخته دکترا و دانشیار گروه فقه و حقوق اسلامی دانشگاه امام صادق تهران: azimzadeh@isu.ac.ir.

۳. دکترای تخصصی استادیار و هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم قم: oshryeh@quran.ac.ir.

مقدمه

بی شک سلامت جامعه بشری درگرو سلامت نهاد خانواده است؛ خانواده به عنوان بنیادی ترین سلول جامعه، سلامت خود را مرهون حفظ سلامت مفهوم «مادری» است. از آغاز حیات بشر، جوامع مختلف منکر پایگاه محوری مادر نشده اند؛ اما انقلاب صنعتی و ایجاد اهداف نوپدید توسط نظام سرمایه داری، موجب تغییر وظایف و جایگاه افراد در جامعه شده، زندگی مبتنی بر مفاهیم ارزشی را با چالش مواجه کرد. جهان غرب برای اینکه زنان را مجاب کند که جهان صنعتی را به سوی توسعه پرشتاب و روزافزون خود یاری کند، زیرساخت هویتی برخی از نقش ها را دستکاری کرده، هویت نوپدید مادر را به خورد جامعه بشری داد.

در این پژوهش به منظور بررسی هویت مادری در گفتمان غربی در سند ۲۰۳۰، سؤالات مهمی که مطرح می شود این است:

- اندیشمندان اسلامی و غربی به طور اعم در تبیین مفهوم هویت چه تعریفی ارائه داده اند؟

- نگاه گفتمان اسلامی و غربی در تبیین نقش و هویت مادر در خانواده چگونه است؟

- تفاوت نگاه گفتمان اسلامی و غربی به نقش و هویت مادر از کجا نشئت می گیرد؟

در پاسخ به بسیاری از این سؤالات در این مقاله به پژوهش می پردازیم.

سند ۲۰۳۰ که یکی از معاهدات بین المللی است، در طرحی ارائه شده برای زن در حریم خانواده، هویت مادری که یکی از اساسی ترین نقش های زنانه است را مخدوش ساخته است، به گونه ای که ملاحظه می شود در اقدامات تعیین شده برای زن بماهو مادر، کارکرد هویت و ویژگی های فطری مادر در خانواده دچار تغییر شده است. در گفتمان غربی، هویت مادری همانند هویت های شغلی و اجتماعی، جزو هویت های ثانویه در نظر گرفته شده و نسبت به تغییرات اجتماعی، سیال و قابل تغییر فرض شده است؛ و این گونه پنداشته می شود که هویت مادر برساخت اجتماع است و در جامعه و تحت تأثیر تعاملات اجتماعی شکل می گیرد و با تغییر در فرهنگ جوامع و با اقتضائات زمان دستخوش تحول می شود که نظر اخیر، گفتمان غالب در معاهدات بین المللی مانند سند ۲۰۳۰ است. در گفتمان اسلامی تأکید بر نقش های زنانه، به ویژه بر نقش مادری بر تبیین هستی شناسانه و غایت شناسانه مبتنی است که از یک سو حول محور تفکیک وظایف و کارکردهای زن و مرد دور می زند و برخاسته از پاره ای از اشتراکات با مرد و تفاوت های طبیعی و متناسب با فطرت و بیولوژیک بدن مادر، در جهت هدف آفرینش و مقام خلیفه الهی او تعریف می شود. در صورتی که در گفتمان غربی مقوله های هستی شناختی و غایت شناختی در تعیین هویت مادری جایگاهی ندارد.

بیان مسئله

با هدف واکاوی مؤلفه‌های هویت‌سازی سند ۲۰۳۰ در نگاه به موضوع مادری، و تبیین نوع نگاه گفتمان دینی و غربی به مقوله هویت مادری و علت تفاوت بین این دو نوع تفکر در این مقاله به پژوهش می‌پردازیم.

از آنجایی که رسالت سند ۲۰۳۰ همسوکردن دیگر جوامع با تفکر غربی از طریق مفهوم‌سازی، هویت‌سازی و گفتمان‌سازی در جهت منافع غرب است، پرداختن به هویت مادری از این جهت ضروری است که در مقابله با هویت معیوب ارائه‌شده توسط سند ۲۰۳۰، توصیف و تبیین پدیده مادری و روابط وی در خانواده مستلزم شناخت صحیحی از هویت مادر و ویژگی‌های وجودی و فطری او به‌عنوان یک انسان است. و از دیگر سو در صورتی می‌توان از سرعت نفوذ فرهنگ معیوب غرب کاست که مفهوم هویت را برای مادران تبیین کرد و هدف غرب از تغییر هویت مادر را برای خانواده و زنان ایرانی شکافته و آفت‌های این تغییر را برای آنان بازگو نمود.

سران قدرت به منظور تکمیل پروژه استعمار ملت‌ها به‌وسیله تنظیم معاهدات و تحمیل آن بر دولت‌ها به دنبال پیاده‌کردن اهداف خود هستند که یکی از این معاهدات سند توسعه پایدار ۲۰۳۰ است. از آنجاکه ضریب نفوذ حامیان حقوق هم‌جنس‌گرایان و ضدخانواده‌ها در مجامع بین‌المللی بسیار بالاست، در متن سند ۲۰۳۰ عبارت‌هایی پنهانی و فریبنده استفاده شده که با مفاهیم فطری انسانی مقابله می‌کند.

سند ۲۰۳۰ علاوه بر اهدافی که در متن سند از آنها نام برده شده است، اهداف پنهانی متعدد دیگری را نیز دنبال می‌کند که هدف میانی برای هدف اصلی است. یکی از این اهداف دستکاری و تضعیف نقش‌های مادرانه در تمامی جوامع است.

در کشور ما از آنجایی که مادر مسلمان ایرانی نیز جزو جامعه آماری مادران قرار دارد، هویت، شخصیت و وظایف او نیز بدین ترتیب مورد هجوم و تغییر و تحول قرار گرفته است. از این‌رو شناسایی، تحلیل و بررسی اهداف و راهبردهای سند ۲۰۳۰ در تضعیف هویت مادر اهمیت پیدا می‌کند.

بنابراین نگارنده بر آن است در مقاله پیش‌رو، به این سؤالات پاسخ دهد: اندیشمندان اسلامی و غربی در تبیین مفهوم هویت چه تعریفی ارائه داده‌اند؟ نگاه گفتمان اسلامی و غربی در تبیین نقش و هویت مادری در خانواده چگونه است؟ در گفتمان غربی کاربرد سند ۲۰۳۰ در تعیین نقش مادر در خانواده چیست؟ مفاهیم تأثیرگذار بر هویت مادری در سند ۲۰۳۰ در کدامین بندهای سند ۲۰۳۰ مطرح شده و چگونه پردازش شده است؟ تفاوت نگاه گفتمان اسلامی و غربی به نقش و هویت مادر از کجا نشئت می‌گیرد؟

۱. روش‌شناسی

در این پژوهش، روش گردآوری اطلاعات، اسنادی - کتابخانه‌ای است و نوع تحقیق توصیفی - تحلیلی به روش تحلیل محتوا و تحقیق کیفی است. جامعه تحقیق مجموعه‌ای است از کتاب‌ها و مقالات مرتبط با تحلیل سند ۲۰۳۰ و مجموعه نصوص دینی و کتب تفسیری، روایی و جامعه‌شناسی درباره نقش و هویت مادری و مبانی اعتقادی و انسان‌شناسی دینی و غربی و سند توسعه پایدار ۲۰۳۰ و مجموعه اسناد بین‌المللی که به‌عنوان اسناد پشتیبان سند ۲۰۳۰ نگاشته شده‌اند.

۲. تعاریف و مفاهیم

یک. هویت مادری

«ماهویت» (یا چیستی هویت) در اثر تخفیف به «ماهیت» تبدیل شده است. «ماهیت» بنابر نظر معروف از کلمه «ماهو» (جرجانی، کتاب التعریفات، بی تا: ۸۴)، برگرفته شده است و در زبان فارسی از آن به چیستی تعبیر می‌شود. هویت در معنای لغوی، یعنی حقیقت و ماهیت چیزی، یا هویت پاسخ به سؤال «چه کسی بودن» و «چیستی» است (کرجی، اصطلاحات فلسفی و تفاوت آن‌ها با یکدیگر، ۱۳۷۵: ۲۶۵ و ۲۶۶). هویت، حقیقت شیء یا شخص که مشتمل بر صفات جوهری او باشد (عمید، فرهنگ فارسی عمید، ۱۳۶۲: ۱۹۸۴/۲)؛ و عبارت است از تشخیص و همین معنا میان حکیمان و متکلمان مشهور است (دهخدا، لغت‌نامه، ۱۳۷۷: ۱۵/۲۳۵۹۶). در نگاه فلسفی، هویت همان حقیقت جزئی است؛ لذا می‌توان گفت هویت تشخیص ماهیت در خارج است (کرجی، اصطلاحات فلسفی و تفاوت آن‌ها با یکدیگر، ۱۳۷۵: ۲۶۵ و ۲۶۶). گاه هویت به معنای وجود خارجی است و مراد تشخیص است (معین، فرهنگ فارسی معین، ۱۳۷۵: ۴/۵۲۲۸). زمانی که از هویت پدیده‌ای سخن به میان می‌آید، باید آن سخن به گونه‌ای باشد که نشان دهد پدیده مزبور به‌راستی گویای هیأت و ماهیت وجودی خویش است (الطایی، بحران هویت قومی در ایران، ۱۳۷۸: ۳۴). هویت چیزی نیست جز آنچه هر آدمی به‌وسیله آن خویش را از دیگری بازمی‌شناسد و «کیستی» و «چیستی» خود را در پرتو آن تعریف می‌کند (تاجیک، انسان مدرن و معمای هویت، ۱۳۸۴: ۱۲).

هویت گاه بالذات و گاه بالعرض است و آنچه موجب شناسایی شخص باشد (معین، فرهنگ فارسی معین، ۱۳۷۵: ۴/۵۲۲۸). از این‌رو هویت‌های بالذات همان هویت اولیه و هویت‌های بالعرض هویت ثانویه هستند. به تعبیر جنکینز هویت‌های اولیه از ثانویه متمایز هستند. گروه‌های نخستین در شکل‌گیری هویت‌های اولیه نقش اساسی دارند. درحالی‌که هویت‌های ثانویه بیشتر متأثر از تعاملات اجتماعی بوده و در قالب گروه‌های ثانویه شکل می‌گیرند (جنکینز، هویت اجتماعی، ۱۳۸۱: ۳۵).

هویت در دیدگاه اندیشمندان اسلامی قبل از اینکه پدیده‌ای اجتماعی و وابسته به تشکیل جوامع انسانی باشد، یک موضوع هستی‌شناختی است که به نظریه اسلام درباره انسان مربوط می‌شود (علم‌الهدی، هویت از منظر قرآن و فلاسفه، ۱۳۸۶: ۲۳۰-۲۰۸)؛ از این رو در مباحث انسان‌شناختی تبیین می‌شود. در فلسفه ملاصدرا یکی از مهمترین مباحث، تبیین هویت و حقیقت وجودی انسان است؛ به طوری که تلقی خاص وی از انسان، به فلسفه زندگی، معنای زندگی و غایت زندگی انسان، تفسیری معقول و مقبول می‌بخشد (رسولی‌شربیانی، تبلور انسان‌شناسی صدرایی در نهضت امام خمینی علیه السلام، ۱۳۹۲: ۳۴) براساس دیدگاه انسان‌شناختی ملاصدرا، رویکرد برخاسته از مبنای اصالت وجودی وی به هویت، ضمن تحکیم ریشه هویت در عمق جهان الهی، جنبه انسانی و خودمختار هویت را نیز ملاحظه می‌کند. براساس این رویکرد، هویت‌یابی دارای نوعی حرکت استکمالی در تمام جنبه‌های هویتی و تمام حوزه‌های زندگی فردی و اجتماعی است (همان: ۳۴).

امام خمینی علیه السلام به هویت فردی انسان از دریچه انسان‌شناسی می‌نگرد که برگرفته از جهان‌بینی توحیدی و الهی است. براین اساس انسان مخلوق خداوند و خلیفه او بر روی زمین است که در این میان هدف از خلقت انسان تبدیل انسان طبیعی به انسان الهی است (موسوی‌خمینی، شرح دعای سحر، ۱۳۷۶: ۱۵).

اینک با عنایت به نگاه اندیشمندان غربی و اسلامی به مفهوم هویت، به تبیین «هویت مادری» می‌پردازیم. «مادری» به یک نوع از بودن انسانی، الزامات بیولوژیکی یا زنانگی اطلاق می‌شود. در دیدگاه رفتار تعینی بیولوژیکی، مادر بودن را سرنوشت طبیعی و بیولوژیکی زنان می‌دانند. در چنین رویکردی، مادری کارکرد غریزه مادری است و در طبیعت و بیولوژی انسانی ریشه دارد (Chodorow, N., 1978, 32). درواقع غریزه به گرایش درونی و ذاتی ارگانسیم‌های زنده گفته می‌شود که باعث رخداد رفتارهای مشخصی می‌گردد و این رفتارها ازسروشت انسان نشئت می‌گیرد (مورنو، یونگ خدایان و انسان مدرن، ۱۳۹۰: ۹۰). این همان هویت مادری است که از فطرت زن نشئت می‌گیرد و او را به‌عنوان یک انسان آماده پذیرش و صیوریت به‌سوی هدف خلقت خویش می‌کند (ر.ک: احمدی پرتو، تحلیل رویکرد تنزیلی در حل مسئله اجتماعی در قرآن با محوریت مسئله زن، ۱۴۰۱، ۱۴۳).

از دیگر سو عده‌ای هویت زنان [ازجمله مادر] را حاصل نبردهای تاریخی، اجتماعی و فرهنگی می‌دانند که توسط انسان دائماً در حال تغییر است و می‌تواند توسط عوامل انسانی و سیاسی تغییر کند (Janet, Gender Identity without Gender prescriptions, 1999, 32).

از این رو لزومی ندارد که پیشاپیش درباره هویت زنان تصمیم گرفت و تفاوت‌ها و تشابهاتی را برای آنها و مردان قائل شویم؛ بلکه می‌توان براساس موقعیت‌های اجتماعی و سیاسی زنان، درباره آنها قضاوت کرد (Nicholson, Feminism and Gender Scepticism, Routledge, 1999, 211).

دو. سند ۲۰۳۰

در راستای اقدامات توسعه‌ای غرب، در سال ۲۰۰۰ میلادی، برای یکسان‌سازی فرهنگی و به هم پیوستن اقتصادی کشورها با محوریت کشورهای غربی، برنامه سند توسعه هزاره برای مدت ۱۵ سال به تصویب رسید. با وجود تصویب این سند توصیه‌ای تا سال ۲۰۱۴ میلادی، موفقیت‌های چشمگیری در دستیابی به اهداف آن ملاحظه نشد (Sustainable Development: Lemons & Brown, Science, Ethics, and Public Policy, 1995, 4). نزدیک به زمان اتمام دوره توسعه هزاره قرار شد که دستور کار و اقدام مؤثرتر و کارآمدتری برای توسعه پایدار تنظیم شود و به تأیید دولت‌ها برسد (Rio+20: protecting the environment is not enough"; 2012, 20 Patriota,).

در سال ۲۰۱۴ اهداف هفده‌گانه‌ای با نام اهداف توسعه پایدار گذاشته شد. این اهداف جاذبه بسیاری داشت برای سال ۲۰۱۵ تا ابتدای سال ۲۰۳۰ مشخص شد (راجی، نقد علمی بر سند ۲۰۳۰، ۱۳۹۶: ۱۸). نهاد یونسکو به عنوان آژانس تخصصی آموزش و فرهنگ ملل متحد از سال ۱۹۹۲ میلادی وظیفه تحقق اهداف آموزشی سند توسعه پایدار را بر عهده گرفت. در مقدمه سند آموزش ۲۰۳۰ آمده است: مسائل جهانی امروز ضرورت تغییر سبک زندگی و تحول افکار و رفتار ما را می‌طلبد و آموزش، نه تنها یکی از اهداف توسعه پایدار، بلکه یکی از ابزارهای دستیابی و تحقق سایر اهداف هفده‌گانه این سند نیز هست (UNESCO, "Education for Sustainable Development Goals, 7, 2017). اهداف هفده‌گانه توسعه پایدار و ۱۶۹ هدف جانبی آن، بیانگر دستورکار جدید جهانی است که بر مبنای اصول و اهداف منشور سازمان ملل متحد تهیه شده است. در متن سند نتایج همه کنفرانس‌ها و نشست‌های مهم سران سازمان ملل متحد را تأیید می‌کند (سند توسعه پایدار ۲۰۳۰، ۱۳۹۴: ۱۵-۱۷).

علاوه بر این، به منظور روشن شدن کامل این نقشه راه برای مخاطبان بین‌المللی، اقدام به نگارش کتب و تنظیم اسناد پشتیبان متعددی کردند که برای تحلیل دقیق و موشکافانه دستورکار ۲۰۳۰، مراجعه به آنها ضروری است.

سه. گفتمان

گفتمان به نظام معنایی (تاجیک، گفتمان، پادگفتمان و سیاست، ۱۳۸۳: ۸۳)، و چارچوب نظری و فکری اطلاق می‌شود که عمل پیروان مکاتب مختلف، سیاسی، مذهبی، اقتصادی، اجتماعی (جهان‌بزرگی، تحلیل گفتمانی نظریه انقلاب اسلامی، ۱۳۸۸: ۸۴-۸۵) را به صورت آگاهانه یا ناآگاهانه سازماندهی و هدایت می‌کند (Van Dijk, Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction, 2011, 100) و گفتمان‌سازی فرایند تبدیل ایدئولوژی به نظام معرفتی غالب و همه‌گیر در مقام عمل (جعفرنیا، تحلیل کیفی محتوای کتب درسی دوره متوسطه از منظر گفتمان‌سازی نظریه ولایت فقیه براساس آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران، ۱۳۹۳: ۱۴۴؛ امین خندقی، چگونگی گفتمان‌سازی نظریه ولایت فقیه در محتوای برنامه‌های درسی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۳: ۱۵۰)، توسط عاملان فعالان و ذی‌نفعان و با عنایت به اقتضائات عصری اطلاق می‌شود (پاک‌مهر و امین خندقی، الگوسازی مفهومی گفتمان آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران در برنامه‌های درسی، ۱۴۰۰: ۲۰۳)؛ به گونه‌ای که ارزش‌های کلان را به مطالبه‌ای عمومی و همگانی تبدیل کند. سران سلطه که دارای بیشترین ضریب قدرت در سطح بین‌المللی نیز هستند برای نیل به اهداف خویش، با طراحی معاهدات و کنوانسیون‌ها، برگزاری نشست در مؤسسات سازمان‌های بین‌المللی، تنظیم میثاق‌نامه و بیانیه و تدوین کتب و مقالات و اسناد پشتیبان، گفتمان‌سازی کرده و زمینه نفوذ بیشتر را فراهم می‌کنند.

۳. پیشینه بحث

یک. پیشینه نظری

در سده‌های اخیر مطالعه درباره موضوع مادر در دو بُعد نظری و کاربردی مورد توجه بوده است. در بُعد نظری موضوع مادری همراه با دیگر مسائل خانواده، مناسبات درون آن و رابطه آن با جامعه، همیشه به عنوان یکی از موضوعات اجتماعی مورد توجه محققان علوم انسانی بوده است؛ اما کمتر به مادری مشخصاً به عنوان یکی از هویت‌هایی که یک انسان می‌تواند داشته باشد به آن پرداخته شده است. علامه طباطبایی هویت انسان را در نظام هستی از دریچه غایت‌شناختی طبق آیات قرآن تبیین می‌کند که نظام جاری در عالم، به طوری است که سیر یک موجود در مسیر وجودیش، موجودی دیگر را نیز به نتیجه‌ای که از خلقتش منظور بوده می‌رساند و از نظر هستی‌شناختی هویت و ذات هر موجود، در قالب منحصر به او ریخته شده است که فعلی خاص و اثری مخصوص از وی سر زده و همان نقشی

را که از او خواسته شده، بازی کند (طباطبایی، المیزان، ۱۳۷۴: ۷/۴۱۴). ایشان در ادامه حیات اجتماعی، بحث ازدواج و تشکیل خانواده و بقای نسل را بدین شکل مطرح می‌کند. طبیعت و کشش طرفینی زن و مرد و تجهیز به جهاز تناسلی برای این منظور است که در راهی به کار بیفتد که برای آن خلق شده‌اند و آن هدف جز تولید مثل و بقای نوع بشر نیست و این یعنی شرکت زن و شوهر در مساعی حیات. پس در عمل هم خوابگی اساس بر همین حقیقت طبیعی است که این عمل به صورت بازی انگاشته نشود (همان: ۲/۴۱۹).

در گفتمان دگراندیشان، نظریه‌های مرتبط با موضوع مادری را می‌توان در میان نظریه‌های سنتی و نظریه‌های معاصر نسبت به جنسیت جستجو کرد. تئوری‌های سنتی جنسیت بر روی نقش‌های جنسیتی و تعینات بیولوژیکی تأکید می‌کنند و معتقدند مادری یک نوع تفاوت بیولوژیکی است، که بین زن و مرد وجود دارد و رفتار مادری کارکرد غریزه مادری است که ریشه در طبیعت و بیولوژی انسانی دارد (Parsons, 1959, 59).

با تحولات مثبت و منفی در رویکردهای اجتماعی شاهد ظهور نظریه‌های مدرن در باب مادری هستیم. ریچ مادری را به عنوان تجربه، از مادری به عنوان نهاد جدا می‌سازد. در نظر ریچ مادری به عنوان تجربه در بدن زن قرار دارد و تحت نظارت فرهنگ و زبان نیست و به طور مستقیم برای زنان قابل دستیابی است؛ اما مادری به عنوان نهاد به دنبال حصول این اطمینان است که همه ظرفیت‌ها و همه انسان‌ها تحت کنترل مردان باشند. او معتقد است که مادری و زنانگی با هم مرتبط هستند به صورتی که یکی (مادری) به شدت بر دیگری (زنانگی) تحمیل شده است و دیگری را می‌پوشاند (Rich, 1976, Of Women Born: Motherhood As experience And Institution, 76).

فعالان جنبش‌های فمینیستی که به دو دسته «تفاوت‌گرایان» و «شباهت‌گرایان» تقسیم می‌شوند، نگرش متفاوت از یکدیگر به موضوع مادری دارند. گروه اول یعنی تفاوت‌گرایان به تفاوت‌های دو جنس زن و مرد معتقد هستند و مادرشدن را یک امتیاز ویژه برای زنان می‌دانند. در نگاه بنیانگذاران حرکت‌های اولیه فمینیستی، مادر بودن باید به مثابه یک توانایی و قدرت تفسیر شود (Agacinsk, Parity of the Sexes, 2001, 21).

امروزه بسیاری از رهبران جنبش‌های فمینیستی «شباهت‌گرا»، زنانی را که مایلند در خانه بنشینند و به تربیت بچه‌ها بپردازند نکوهش می‌کنند. سیمون دوبوار، مادرشدن را نوعی بردگی برای زنان به حساب می‌آورد و از آنها می‌خواهد برای مقابله با نظام پدرسالاری، از ازدواج کردن و خصوصاً مادرشدن بپرهیزند. این گروه از فمینیست‌ها ازدواج و مادری را به مثابه ابزار سرکوب زنان می‌دانند (دوبوار، جنس دوم، ۱۳۸۸: ۲/۱۳).

دو. پیشینه پژوهشی

۱. جعفری، الهه، و منصور حقیقتیان، ۱۴۰۱، «بررسی رابطه سبک زندگی و حمایت اجتماعی با هویت مادری زنان (مورد مطالعه: زنان شهر اصفهان)»، زن و جامعه، دوره ۱۳، ش ۴۹، ص ۲۲۳-۲۳۸. این مقاله به روش کمی، به بررسی هویت مادری از دریچه سبک زندگی می‌نگرد و تأثیر حمایت‌های اجتماعی را بر هویت مادر تبیین می‌کند.
۲. غمامی، سیدمحمد مهدی، و نیلوفر مقدمی‌خمامی، ۱۳۹۸، «چالش‌های بنیادین جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با سند توسعه پایدار (سند ۲۰۳۰)»، حکومت اسلامی، سال بیست و چهارم، ش اول، ۳۲-۴. این مقاله با بررسی ابعاد سند ۲۰۳۰، به چالش‌های جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با سند ۲۰۳۰ می‌پردازد.
۳. تقی‌زاده، ابوالقاسم، ۱۳۹۶، «بررسی تطبیقی جایگاه و نقش مادر در خانواده از منظر اسلام و ادیان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم و قرآن و حدیث، تهران، دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید چمران، استاد راهنما: دکتر هادی گیاه‌پور. در این اثر به صورت مقایسه‌ای به نقش و جایگاه مادر در اسلام و ادیان مختلف پرداخته است و اشاره به جایگاه این مفهوم در جامعه بین‌المللی شده است.
۴. رفعت‌جاه، مریم، ۱۳۹۶، «زنان جوان و بازتعریف معنا و نقش مادری، مطالعه‌ای بر روی مادران ۲۵ تا ۴۰ ساله ساکن شهرری»، مجله جامعه‌شناسی ایران، سال هجدهم، ش ۴، ۱۳۰-۱۶۴. در این مقاله به بررسی جایگاه مادر در دیدگاه دو نسل متفاوت مختلف پرداخته است و نظرات آنان را در موضوع نقش مادر با یکدیگر مقایسه کرده است.
۵. محمدی‌فشارکی، نجمه، ۱۳۹۲، بررسی مفهوم مادری در بین دو نسل از زنان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی و اقتصادی، تهران، دانشگاه الزهراء، استاد راهنما دکتر سوسن باستانی. در این اثر به جایگاه مادر در دیدگاه دو نسل متفاوت مختلف پرداخته شده است.
۶. سیاح، مونس، و اکرم حسینی‌مجرد، ۱۳۹۰، «بررسی بحران مادری در جهان غرب و تأثیرات آن بر جامعه ایرانی»، مطالعات راهبردی زنان، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، سال چهاردهم، ش ۵۳، ۲۱۱-۲۴۵. این مقاله تأثیر دیدگاه جامعه غربی را نسبت به مادر بر روی جامعه ایران بررسی می‌کند.
۷. علم‌الهدی، جمیله، ۱۳۸۶، «هویت از منظر قرآن و فلاسفه»، بینات، سال چهاردهم، ش ۵۵، ۲۰۸-۲۳۰.
۸. صادقی‌فسائی، سهیلا، ۱۳۸۴، «چالش فمینیسم با مادری»، مطالعات راهبردی زنان، ش ۲۸، ۴۳-۱۹. در این مقاله به بررسی جایگاه مادر در دیدگاه طرفداران فمینیسم پرداخته است.

۹. رسولی شریانی، رضا، و محمدصادق جمشیدی‌راد، ۱۳۷۹، «تبلور انسان‌شناسی صدرایی در نهضت امام خمینی (ع)»، حکمت صدرایی، ۳۱-۴۲. این مقاله به تبیین هویت انسان از منظر انسان‌شناسی ملاصدرا و تأثیر آن بر انقلاب امام خمینی (ع) می‌پردازد.

۴. تحلیل محتوا

یک. هویت در نظر اندیشمندان

به‌منظور بررسی هویت مادری، ابتدا نظر اندیشمندان را درباره مفهوم هویت بررسی می‌کنیم؛ چراکه نگرش متفکران درباره هویت تا حد زیادی نوع نگاه آنان را به «هویت مادری» روشن می‌سازد. بحث درباره «هویت» در نظریات متفکران علوم اجتماعی جایگاه خاصی دارد. برخی جامعه‌شناسان بر این واقعیت تأکید می‌کنند که احساس هویت به‌واسطه ارتباط میان فرد و جامعه شکل می‌گیرد (نوابخش و مختارپور، «مدل تبیینی کاربری‌های اینترنت و نقش آن در هویت جنسیتی جوانان شهر تهران»، ۱۳۹۱: ۱۵۸).

عده ای معتقدند: هویت همچون جوهری متعین توسط عامل یا عامل‌های مربوط به میراث نژادی یا میراث فرهنگی به فرد انتقال می‌یابد (علم‌الهدی، هویت از منظر قرآن و فلاسفه، ۱۳۸۶، ۲۰۹). در برداشت دیگری آمده است: هویت همچون راهبرد و به‌منزله وسیله‌ای جهت دستیابی به یک هدف معین است. افراد مختلف یک جامعه هویتی را برای خود تعریف کنند، و به‌طور مکرر این تعریف تصحیح و تعدیل می‌پذیرد. درحقیقت در این چشم‌انداز، هویت به‌منزله علامت یا برچسبی است که در روابط گروه‌های اجتماعی می‌تواند کاربرد ابزاری داشته باشد (همان: ۲۱۱). از نظر گیدنز، جامعه‌شناس بریتانیایی، هویت ما برخلاف گذشته که عادت‌ها و سنت‌ها آن را شکل می‌داد، در جامعه مدرن باید دائماً طراحی شود و ما مرتباً هویت خود را خلق و تصحیح می‌کنیم (گیدنز، چشم‌اندازهای جهانی، ۱۳۸۴: ۲۴-۲۷).

این نوع برداشت، با فرض هویت به‌معنای عامل تعیین‌بخش ناسازگار است. تأکید این برداشت بر جنبه انعطافی هویت، آن را به مفهومی سیال و غیرقابل تعریف تبدیل می‌کند (علم‌الهدی، هویت از منظر قرآن و فلاسفه، ۱۳۸۶: ۲۱۲). اساساً این نوع تلقی سودگرایانه از هویت به‌منزله ابزاری است که به فراهم آوردن شرایط برای دستیابی به هدف یا اهدافی خاص متوقف است. در فلسفه ملاصدرا، یکی از مهم‌ترین مباحث، تبیین هویت و حقیقت وجودی انسان است؛ به‌طوری‌که تلقی خاص وی از انسان، به فلسفه زندگی، معنای زندگی و غایت زندگی انسان، تفسیری

معقول و مقبول می‌بخشد (رسولی شریانی، تبلور انسان‌شناسی صدرایی در نهضت امام‌خميني، ۱۳۹۲: ۳۴)؛ زیرا از نظر او، انسان علاوه بر صبغه ناسوتی، صبغه معنوی و متعالی هم دارد (شیرازی، المبدأ و المعاد، ۱۳۵۴: ۱۲۶-۱۲۷). براساس دیدگاه انسان‌شناختی ملاصدرا، هویت انسانی ضمن حفظ ویژگی انعطاف‌پذیری و پویایی و توجیه تغییرات هویتی افراد، از سیالیت محض و ذهنی بودن رهاست. در این رویکرد، هویت‌یابی عبارت است از تحقق واقعیت خویشتن از طریق نوعی خودآگاهی ویژه نسبت به رابطه ضروری خود با هستی است (رسولی شریانی، تبلور انسان‌شناسی صدرایی در نهضت امام‌خميني، ۱۳۹۲: ۳۴).

در گفتار امام‌خميني می‌توان دو سطح از هویت را مشاهده کرد، سطح فردی و جمعی. ایشان به هویت فردی انسان از دریچه انسان‌شناسی از دو بُعد هستی‌شناختی و غایت‌شناختی می‌نگرد که برگرفته از جهان‌بینی توحیدی و الهی است. انسان از نظر غایت خلیفه خدا بر روی زمین است و خداوند تمامی لوازم راه را در اختیار او قرار داده است. او تنها موجودی است که جامع همه مراتب عینی و مثالی و حسی است (موسوی‌خميني، شرح دعای سحر، ۱۳۷۶: ۱۵). امام‌خميني فطرت را همان حقیقت خاص انسان می‌داند (رسولی شریانی، تبلور انسان‌شناسی صدرایی در نهضت امام‌خميني، ۱۳۹۲: ۳۷)؛ و معتقد است که انسان به صورت بالقوه خلیفه و جانشین خدا بر روی زمین است (فوزی، اندیشه سیاسی امام‌خميني، ۱۳۸۸: ۷۷)؛ لذا پرورش ارزش‌ها و ویژگی‌های فطری در جهت غایت هستی، هویت اجتماعی فرد را شکل می‌دهد. این تربیت می‌تواند در خانواده و جامعه انجام شود. در خانواده تحت نظارت والدین و در جامعه از طریق غلبه یافتن ارزش‌ها در سطح جامعه و به تعبیری از طریق گفتمان‌سازی.

دو. هویت مادری در گفتمان غربی

اگرچه در همه جوامع، مادری و مادری کردن نقش طبیعی و بیولوژیک زنان فرض شده است؛ اما در نظرات متفکران و اندیشمندان درباره هویت قائل شدن برای مادر و مشخصاً لفظ «هویت مادری» بحث خاصی مطرح نشده است. در مباحث فمینیستی حول موضوع مادری بحث‌هایی صورت گرفته است. موضوع مادری که عمده‌تاً از بحث‌های وابسته به جنسیت بوده و ازسوی فمینیست‌ها طرح شده است، با یک نوع تضاد و دوگانگی روبه‌رو است. در نگرش بنیانگذاران جنبش‌های فمینیستی (۱۸۴۰ تا ۱۹۴۰) «تفاوت‌گرایان» زنان معمول جامعه به صورت افرادی توانمند و باهوش و آشنا با علایق خود ترسیم می‌شوند؛ زنانی که قادر بودند ۵ الی ۶ بچه را به دنیا آورند و تلاش می‌کردند تا انسان‌های آزاداندیش و باشرافتی تربیت کنند (Kersten, How the feminist establishment hurts women: a Christian critiaue of a movement gone wrong, 1994, 20).

از نظر مخالفان، یعنی گروه «شبهات‌گرایان» چنین طرز فکری انتظار اجتماعی از زنان را به‌عنوان مسئولان مراقبت از همسر و فرزندان اشاعه می‌دهد و در نتیجه منجر به تفکر پدرسالاری می‌شود (صفوت‌صفایی و قدسی، «غریزه مادری»، ۱۳۹۶: ۱۰۱) که به نظر طرفداران این دو دیدگاه خواهیم پرداخت.

گروه «شبهات‌گرایان» که در رأس آنها «سیمون دوبوار» قرار دارد، منکر تفاوت‌های جنسیتی بوده و هرگونه اختلافی را تحت تأثیر فرهنگ و جامعه می‌دانند، از این رو معتقدند تفاوت‌ها تغییرپذیر هستند و تساوی بین زن و مرد حاصل نمی‌شود مگر با ابطال کلیشه‌های سنتی و قدیمی جامعه. از نظر دوبوار فرزندآوری باعث می‌شود زنان از انجام امور خارج از منزل، از جمله فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی محروم شده، مراقبت از فرزندان موجب به هدر رفتن بهترین سال‌های عمر آنها شود و این نوعی اسارت محسوب می‌شود. وی در کتاب «جنس دوم» بیان می‌دارد که به باور وی انسان زن زاده نمی‌شود؛ بلکه تبدیل به زن می‌شود (دوبوار، جنس دوم، ۱۳۸۸: ۱۳/۲). کتاب «جنس دوم» زنانگی را مطلقاً از مادرانگی جدا نمود و با تقدس‌زدایی از مادری، به زن‌ها قبولاند که تنها خودشان باید برای مادرشدن تصمیم بگیرند. وی به تضعیف تفکر غالب وجود هویت مادری در هستی زنان پرداخت. از نظر وی اصالت دادن به هویت مادری به رنج و آزار مادران منجر می‌شود (صفوت‌صفایی و قدسی، «غریزه مادری»، ۱۳۹۶: ۹۹). شبهات‌گرایان برای پیشرفت زنان در عرصه اجتماعی، به شدت حقوق مربوط به جلوگیری از بچه‌دارشدن و سقط‌جنین را تبلیغ کردند و واقعیت‌های بیولوژیکی را نادیده گرفتند (Fireston, The Dialectic of Sex, 1970, 13). «شبهات‌گرایان»، مسائل را برای زنان خصوصاً مادران مشکل‌تر ساختند تا آنجا که برخی معتقدند که حمایت از قانون‌گذاری درباره حقوق مادری و زایمان در حقیقت تقویت‌کننده تصاویر سنتی از نقش‌های جنسیتی و مادری است (صادقی‌فسایی، چالش‌های فمینیسم با مادری، ۱۳۸۴: ۲۳)؛ و این به حضور اجتماعی زنان لطمه می‌زند. در رویکردهای معاصر، مادری نمودی از ارتباطات است که در فضای تاریخی، اجتماعی، اقتصادی و حتی نژادی قابل تغییر است. (Glenn, 1974, 12).

اول. مفاهیم تأثیرگذار بر هویت مادر در سند ۲۰۳۰

سند ۲۰۳۰ یکی از آخرین نسخه‌های اسناد توسعه است که با توجه به تجربیات شکست‌های پیشین در سال ۲۰۱۵ در مجمع عمومی ملل متحد تصویب شد که این دستور جایگزین اهداف توسعه هزاره شد (پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۷۲۵۵). اصول به‌کاررفته در تهیه این سند، برگرفته از اسناد و توافق‌نامه‌های بین‌المللی است که مورد تأکید سند ۲۰۳۰ و از اسناد پشتیبان

آن است که از آن جمله می‌توان به ماده ۲۶ بیانیه جهانی حقوق بشر، پیمان‌نامه مبارزه با تبعیض در آموزش، پیمان‌نامه حقوق کودک، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، پیمان‌نامه سازمان ملل متحد در مورد حقوق معلولان، پیمان‌نامه رفع هرگونه تبعیض علیه زنان، پیمان‌نامه مربوط به وضعیت پناهندگان، و قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد در مورد حق آموزش در شرایط اضطراری اشاره کرد (بیانیه اینچئون و چارچوب عمل، ۲۰۱۵: ۲۹).

برخی از اسناد پشتیبان در حوزه زنان، کودکان و خانواده عبارت‌اند از:

- کمیته حقوق کودک: CRC نهاد نظارتی بر اجرای کنوانسیون حقوق کودک؛
- کمیته حقوق بشر: HRC نهاد نظارتی بر اجرای میثاق حقوق مدنی و سیاسی؛
- کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی: ICESCR نهاد نظارتی بر اجرای میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛
- کمیته منع تبعیض علیه زنان: CEDAW نهاد نظارتی بر اجرای کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان.

هدف چهارم سند ۲۰۳۰ «آموزش» است. از آنجایی که آموزش خود ابزار تغییر فرهنگی در جوامع هدف است. در سال ۲۰۱۵ در مجمع جهانی آموزش و یونسکو، سندی مجزا و چارچوبی اجرایی (بیانیه اینچئون و چارچوب عمل) برای هدف چهارم توسعه پایدار تدوین شد که یکی از اسناد پشتیبان سند توسعه پایدار ۲۰۳۰ نیز است (راجی، نقد علمی بر سند ۲۰۳۰، ۱۳۹۶: ۱۸). بدین طریق بسیاری از عبارات و اصولی که در متن سند ۲۰۳۰ به اجمال اشاره‌ای به آن شده است در بیانیه اینچئون و چارچوب عمل، به طور مبسوط تبیین و توسعه یافته است. توسعه مفهومی و اقدام در جهت مفهوم‌سازی و سپس گفتمان‌سازی، یکی از اولویت‌های نهادهای نظارتی در زمینه حقوق بین‌الملل بشر است.

لازم به ذکر است هم‌زمان با بررسی مفاهیم تأثیرگذار بر هویت مادر در سند ۲۰۳۰، به توسعه و تحولات مفهومی، برخی عبارات پرداخته می‌شود. نتیجه بررسی‌ها بیانگر این است که اصول به‌کاربرده‌شده در متن اسناد بین‌المللی توسعه مفهومی، قلمرویی و مصداقی یافته‌اند.

الف. تساوی جنسیتی

یکی از کلیدواژه‌های اختصاصی حوزه زنان در سند توسعه پایدار و همچنین سند آموزش ۲۰۳۰، موضوع تساوی جنسیتی (Equality Gender) است. این اصطلاح در بند ۸ و ذیل هدف ۵ تحت عنوان دستیابی به تساوی جنسیتی و توانمندسازی همه زنان و دختران به این عناوین می‌پردازد: پایان‌دادن به همه اشکال تبعیض و خشونت علیه زنان و دختران، اقدامات زیان‌بار مانند ازدواج کودکان، بهداشت

باروری و جنسی و وضع قوانین مرتبط اشاره شده است (دستورکار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار، ۱۳۹۴: ۱۰ و ۳۱). این اصطلاح همچنین در بندهای ۷ و ۸ بیانیه اینچئون و در بند ۵ چارچوب عمل سند نیز مطرح شده است (بیانیه اینچئون و چارچوب عمل، ۲۰۱۵: ۲۶).

ب. نفی کلیشه‌های جنسیتی

یکی از زیر مجموعه‌های بحث تساوی جنسیتی، کلیشه جنسیتی (Stereotyping Gender) است. در متن اصلی سند ۲۰۳۰ به عبارت کلیشه‌های جنسیتی مستقیماً اشاره نشده است؛ بلکه این عبارت دو بار در سند آموزش ۲۰۳۰ نام برده شده است و در نظرات تفسیر کمیته (ICESCR) تفصیل داده شده است. در بند بیست چارچوب عمل به تضمین تساوی جنسیتی از طریق محو تبعیضات جنسیتی ناشی از باورها و رویه‌های فرهنگی و اجتماعی تأکید شده و اضافه می‌کند: اعضای یونسکو موظف هستند کلیشه‌های جنسیتی را حذف کنند و تساوی جنسیتی را پیشرفت دهند (بیانیه اینچئون و چارچوب عمل، ۲۰۱۵: ۳۳).

کلیشه‌های جنسیتی از منظر کمیساریای عالی حقوق بشر «دیدگاهی کلی یا یک پیش‌فرض درباره نقش‌ها یا ویژگی‌ها و شاخص‌هایی که باید توسط زنان و مردان ایفا گردد. این کلیشه‌ها مانع رسیدن آنان به خواسته‌ها و تمایلات، انجام امور شخصی و تخصصی و انتخاب سبک زندگی دلخواه آنها می‌شود.»

(<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/WRGS/Pages/GenderStereotypes.aspx>)

براساس این تعریف، هر آنچه تفکر نقش مدار انسان را رقم بزند، اعم از نقش‌های هویتی همانند مادری، همسری، شوهری و...، نوعی کلیشه جنسیتی است.

در اسناد پشتیبان بر لزوم مقابله با کلیشه‌های جنسیتی و نقش مادری و همسری برای زنان تأکید کرده است، به‌ویژه نگرانی خود را از مشارکت بسیار کم زنان در نیروی کار ابراز داشته است (ICESCR, 2016, Concluding observations, E/C.12/LBN/CO/2, para.27 (art. 3)). و ذیل موضوع «حق کار و اشتغال» تأکید می‌کند که دولت‌ها باید با کلیشه‌های جنسیتی نظیر اینکه مردان، نان‌آور خانواده هستند و زنان عمده کار و مسئولیت‌شان، امور خانوادگی است، مقابله کنند (ICESCR, 2016, No.23, para36; (No.22, para27)).

ج. منع تبعیض

یکی دیگر از مباحثی که ذیل تساوی جنسیتی مطرح می‌شود، موضوع منع تبعیض است. کمیته رفع تبعیض که بر روند اجرای اسناد بین‌المللی نظارت می‌کند، مصداق‌های تبعیض را موارد زیر می‌داند: حجاب، جرم‌انگاری روابط جنسی و هم‌جنس‌گرایی، سرپرستی شوهر در زندگی و منع سقط جنین.

در نظرات تفسیری درباره «منع تبعیض» این موضوع در ارتباط با سه گروه: ۱. منع تبعیض علیه زنان؛ ۲. منع تبعیض بر مبنای «گرایش‌های جنسی» به عنوان یکی از مصادیق «وضعیت‌های دیگر» در دفاع از هم‌جنس‌گرایان؛ ۳. منع تبعیض علیه کودکان مورد تصریح قرار گرفته است.

۱. ماده ۱ کنوانسیون رفع همه انواع تبعیض علیه زنان (CEDAW)، در سال ۲۰۱۵ اعلام می‌کند: دولت‌های عضو باید تضمین کنند که هیچ‌گونه تبعیض مستقیم یا غیرمستقیم علیه زنان اعمال نشود. منظور از «تبعیض مستقیم» علیه زنان ناظر بر هرگونه رفتار متفاوت است که صراحتاً مبتنی بر جنس یا تفاوت‌های جنسیتی باشد و «تبعیض غیرمستقیم» علیه زنان در مواقعی که یک قانون، یا رویه در ارتباط با زنان و مردان ظاهراً مؤید برابری (خنثی) باشد؛ اما در عمل دارای آثار تبعیض‌آمیز است (CEDAW, 2015, No. 28, para. 16, art. 2).

۲. منع از اعمال تبعیض بر مبنای «گرایش‌های جنسی» ناظر بر به رسمیت‌شناختن و حمایت از حقوق کلیه افراد هم‌جنس‌گرا:

اگرچه در متن سند توسعه پایدار ۲۰۳۰، حمایت از افراد با گرایش‌های جنسی مختلف از جمله هم‌جنس‌گرایان تصریح نشده است؛ اما ذیل اصل و هدف منع تبعیض، طراحی و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های حمایتی از این گروه به عنوان یکی از گروه‌های آسیب‌پذیر مطرح شده است (حسینی اکبرنژاد، مروی تعهدات بین‌المللی در چارچوب اهداف چهارم و پنجم سند توسعه پایدار ۲۰۳۰، ۱۳۹۸: ۱۱).

بدین ترتیب طبق نظر کمیته (ICESCR)، منع تبعیض بر مبنای گرایش‌های جنسی (sexual orientation) یا هویت جنسی (gender identity)، ناظر بر منع تبعیض علیه تمامی گروه‌های هم‌جنس‌گرا است (ICESCR, 2016, No.22, para.9؛ شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۶: ۱۸). علاوه بر این بر لزوم حمایت شغلی از گروه‌های آسیب‌پذیر تأکید شده است (ICESCR, 2016, No.23, para.31).

کمیته (ICESCR) در ملاحظات نهایی خود درباره آخرین گزارش دولت جمهوری اسلامی ایران در سال ۲۰۱۳، بر لزوم جرم‌زدایی جرایم جنسی تأکید کرده است که با هرگونه تبعیض علیه دسته‌جات مختلف هم‌جنس‌گرا مقابله کرد (ICESCR, 29April-17May 2013, E/C.12/IRN/CO/2, para.7). و بر لزوم منع هرگونه خشونت علیه آنها تأکید می‌کند (CEDAW/C/TUR/CO/7, 2016, para.32 (f)ra. 10).

۳. الزام کشورها به جرم‌زدایی از جرایم جنسی کودکان هم‌جنس‌گرا و منع هرگونه تبعیض علیه کودکان نامشروع:

اگرچه در متن سند توسعه پایدار ۲۰۳۰، حمایت از کودکان همجنس‌گرا تصریح نشده است؛ اما در بند ۶۷ سند، بر کاربرد استانداردهای بهداشتی، همسو با توافقات و استانداردهای مرتبط بین‌المللی و پایبندی به توافقنامه‌های کنوانسیون حقوق کودک تأکی شده است (دستورکار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار، ۱۳۹۴: ۴۷).

کمیته حقوق کودک بر امحای هرگونه جرم‌انگاری و تبعیض بر مبنای گرایش جنسی علیه کودکان همجنس‌گرا (CRC/C/IRN/CO/3-4, 14 March 2016, paras. 31-32) و همچنین بر امحای تقسیم‌بندی‌های قانونی مبنی بر مشروع و نامشروع و به حاشیه رانده شدن کودکان تأکید کرده است (CRC, 2016, Concluding observations, Jordan, Para. 16).

د. حق سلامت جنسی و باروری

در متن سند ۲۰۳۰، به «حق سلامت جنسی و باروری» پنج بار اشاره شده است. در ابتدا «حق سلامت» در ماده ۱۲ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و در هدف ۳ (سلامت و رفاه) و هدف ۵ (برابری جنسیتی و توان‌افزایی زنان و دختران) از اهداف سند توسعه پایدار، برخورداری همگان از «سلامت و رفاه» مورد تصریح قرار گرفته است؛ اما در نظریه تفسیری شماره ۲۲ کمیته (ICESCR) به «حق سلامت جنسی و باروری» توسعه‌یافته و یکی از مصادیق حق سلامت برای کلیه افراد برشمرده شده است (ICESCR, 2016, No.22, para.1). ICESCR, 2016, No.22, art. 12).

به دنبال آن، استناد نظریات تفسیری (ICESCR) به هدف ۳ و ۵ سند توسعه پایدار ۲۰۳۰، به منظور توسعه قلمرو این حق به حوزه زنان، و نهاده‌کردن حق سلامت جنسی و باروری زنان صورت گرفته است. ذیل هدف ۵ در سند ۲۰۳۰ نیز به جزئیات حق باروری و جنسی اشاره مستقیم نشده است؛ اما در جهت التزام به آن، به دیگر توافقات نامه‌های بین‌المللی ارجاع داده شده است (دستورکار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار، ۱۳۹۴: ۳۰)؛ که یکی از موضوعات تأمل‌برانگیز در ملاحظات نهایی کمیته به دولت جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناختن حقوق همجنس‌گرایان کودک و نوجوان و عبور از مرزهای همجنس‌گرایان بزرگسال است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۶: ۳۰).

علاوه‌براین، کمیته (ICESCR) صرفاً به طرح بحث نظری بسنده نمی‌کنند و بر لزوم در دسترس بودن، ارزان بودن و آموزش کلیه ابزار و وسایل مرتبط با امور جنسی و باروری، از جمله کاندوم، ابزارهای و داورهای سقط جنین، داروهای پیشگیری از بارداری (ICESCR, 2016, No.22, para. 13) اشاره می‌کند. براین اساس سقط جنین و پیشگیری از بارداری از مصادیق مؤکد حمایت از حق سلامت جنسی و باروری است؛ از این رو موضوع سقط جنین را ذیل حقوق مختلف مطرح کرده است:

- حق بر بدن (ICESCR, 2016, No.22 , para.5)؛
- حق حیات و حق سلامت (ICESCR, 2016, No.22, para. 10; HRC, 2000, No. 28, para.10)؛
- حفظ حریم خصوصی زنان و ممانعت از مداخله شخص ثالث در سقط جنین (ICESCR, 2016, No.22, para.41)؛

- تمکین زن تحت عنوان تجاوز زناشویی را از مصادیق خشونت جنسی و خشونت خانگی (ICESCR, 2016, No.22, para.49).

ه. جواز روابط آزاد جنسی خارج از ضوابط زناشویی

اگرچه به عبارت «روابط آزاد جنسی» در متن سند ۲۰۳۰ اشاره ای نشده است؛ اما با توجه به اینکه در متن سند ۲۰۳۰ التزام دولت‌ها به معاهدات بین‌المللی از یک سو و روابط آزاد جنسی توأم با رضایت در این اسناد از سوی دیگر مورد تأکید قرار گرفته است؛ از این رو دولت‌های عضو ملتزم به رعایت آن هستند (ICESCR, 2016, No.22, para.23).

کمیته (ICESCR) از دولت‌ها می‌خواهد که از طریق اصلاح قوانین، مبادرت به جرم‌زدایی از روابط جنسی آزادانه و با رضایت افراد بزرگسال و به رسمیت شناختن وضعیت افراد هم‌جنس‌گرا و دوجنسیتی (ICESCR, 2016, No.22, para.40) و افراد شاغل در امور جنسی تحت عنوان «صنعت جنسی» (industry sex) بکنند (ICESCR, 2016, No.22, para.32).

و) جواز روابط آزاد جنسی (هم‌جنس یا دوجنس) بین دختران و پسران کودک و نوجوان

سند آموزش ۲۰۳۰ درباره مدارس جنسیت‌محور و اهمیت ورود مسائل جنسیتی در متون درسی و در اتخاذ رویکرد آموزشی جنسیت‌محور توسط معلمان تأکید می‌کند (بیانیه اینچئون و چارچوب عمل، ۲۰۱۵: ۱۰). در همین راستا برای تسهیل شرایط روابط آزاد دختران و پسران در سطوح مختلف تحصیلی تأکید کرده است (ICESCR/ IRN/29 April-17 May 2013, para.9)؛ که حریم خصوصی نوجوانان باید صرف‌نظر از وضعیت زناشویی و ازدواج آنها و وضعیت برقراری روابط جنسی آنها و نیز صرف‌نظر از رضایت والدین و سرپرست قانونی آنها مورد احترام قرار گیرد (ICESCR, 2016, No.22, para.44).

این رویه اسناد بین‌المللی، شرایط روابط جنسی خارج از چارچوب ازدواج را برای نوجوان زمینه‌سازی می‌کند و این در صورتی است که ازدواج زیر ۱۸ سال را مصداق اقدامات زیانبار دانسته و بر ممنوعیت آن تأکید کرده است (دستورکار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار، ۱۳۹۴، ۳۰).

دوم. تبیین مفاهیم تأثیرگذار بر هویت مادر در سند ۲۰۳۰

تغییر هویت خانواده از طریق موارد بالا، ازجمله عواملی است که تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم بر تبلور امر مادری دارد.

همجنس‌گرایی و روابط آزاد جنسی دختران و پسران مجرد، خارج از چارچوب ازدواج، به تأخیر افتادن و چه‌بسا، به تعطیلی امر ازدواج متعاف و در نهایت به مجرد قطعی می‌انجامد. موارد مذکور خوانش‌های متعدد تفکر تساوی جنسیتی است. در دسترس قراردادن داروها و لوازم پیشگیری از بارداری تحت عنوان تنظیم خانواده، سقط جنین، به تعویق انداختن بارداری به عناوین مختلف، باعث ساقط شدن مادری و خیانت همسران و روابط آزاد جنسی خارج از ضوابط زناشویی که منجر به افزایش طلاق می‌شود و همچنین تمکین نکردن و همجنس‌گرایی بزرگسالان نیز تأثیر مستقیم بر عدم تبلور نقش مادری در زنان دارد.

سه. هویت مادری در گفتمان اسلامی

از آنجایی که در دیدگاه اندیشمندان اسلامی که هویت انسان ازجمله زن را با دو چشم‌اندازی که یکی به مبدأ و دیگری به مقصد می‌نگرد و تفاوتی میان زن و مرد در کلیات قائل نشده، تعبیر و تفسیر می‌شود. در گفتمان اسلامی از منظر انسان‌شناختی توحیدی مفهوم هویت مادر بررسی می‌شود. از منظر انسان‌شناختی توحیدی، انسان دارای اهمیت و جایگاه والایی است. او اشرف مخلوقات عالم و خلیفه خدا بر روی زمین است. تأکید اسلام بر شناخت طبیعت انسان، در همین راستا می‌باشد. در این چهارچوب، درون انسان جهانی است که با جهان خارج پیوندی ناگسستنی دارد (رسولی شریانی، تبلور انسان‌شناسی صدرایی در نهضت امام خمینی علیه السلام، ۱۳۹۲: ۳۸). از دریچه هستی‌شناختی و انسان‌شناختی، زن و مشخصاً انسان بماهو مادر که قابلیت خلافت الهی در نهاد او قرار داده شده است، دارای زیرساخت و ویژگی‌های بیولوژیک و روحی متفاوت از مرد است که متناسب رسالت مادری است. ساختار وجودی مادر و ارتباط صحیح بین درون و برون، وی را در مسیر رشد و تعالی هدایت می‌کند.

براساس دیدگاه انسان‌شناختی ملاصدرا که پیش از این بیان شد، می‌توان به این نکته دست یافت که رویکرد وی ضمن تحکیم ریشه هویت مادری در عمق جهان الهی، به جنبه انسانی و خودمختار هویت از طریق ویژگی تربیت‌پذیری و تربیت‌کنندگی نیز نظر دارد. به هویت‌یابی انسان بماهو مادر از طریق رابطه ضروری خود با جهان هستی که نوعی حرکت استکمالی و رشد در تمام جنبه‌های هویتی اوست، شکل می‌گیرد (رسولی شریانی، تبلور انسان‌شناسی صدرایی در نهضت امام خمینی علیه السلام، ۱۳۹۲: ۳۴).

علامه طباطبائی مشخصاً در توضیح هویت تکوینی زن به توضیح و تبیین وجوه اشتراک و تفاوت با مرد می‌پردازد. اشتراک در منشأ و فطرت الهی، هدف، لوازم و موانع رسیدن به هدف، تشکیل‌دهنده بخشی از هویت دوجنس است؛ اما در این میان دو تفاوت عمده جسمانی (جهاز تناسلی و قدرت بدنی) و روانی (احساسات و تعقل) به عنوان وجه تمایز تکوینی زن و مرد، مدنظر علامه قرار می‌گیرد (طباطبائی، المیزان، ۱۴۱۷: ۲ / ۲۷۱). ایشان با استناد به همین دو تفاوت تکوینی جایگاه و منزلت اجتماعی را ناظر بر دو جایگاه ناشی از خلقت الهی می‌داند: یکم، زن از نظر اجتماعی به منزله «حرث» است که تکون، رشد و پرورش نوع بشر در ظرف وجودی او تعبیه شده است و از این جهت از جایگاه اجتماعی مرد متمایز شده و حقوق و تکالیف مناسب با آن را اقتضا خواهد کرد. دوم، خلقت زن براساس لطافت ساختار جسمانی و رقت احساسات و ادراک بنا شده است که این نیز مستلزم تأثیر در جایگاه و تکالیف، به‌ویژه همسری و مادری است (همان: ۲ / ۲۷۲).

چهار. بررسی و تحلیل

مادری هویتی ذاتی و اولیه

به منظور پی‌بردن به ذاتی و اولیه‌بودن یا ثانویه‌بودن هویت مادری براساس تعاریف و ویژگی‌هایی که از هویت بیان شد، می‌توان هویت مادری را از دو جهت بررسی کرد: اول اینکه، تعریف سازگار با معنای لغوی هویت این است که هر آدمی به‌وسیله آن، خویش را از دیگری بازمی‌شناسد و «کیستی» و «چیستی» خود را در پرتو آن تعریف می‌کند (تاجیک، انسان‌مدرن و معمای هویت، ۱۳۸۴: ۱۲). براین اساس مردان یا زنی که تجربه مادری ندارند، در تعریف «کیستی» و «چیستی» خود نمی‌توانند خود را «مادر» بنامند. هویت مادری در یک زن از زمانی شکل می‌گیرد که در اثر تغییرات فیزیولوژیکی که در وجود مادر اتفاق می‌افتد، احساس می‌کند جنینی در وجودش در حال رشد است، در این صورت می‌توان به‌واقع او را «مادر» نامید.

دوم اینکه، طبق تعاریف، باید هویت‌های ذاتی و اولیه را از ثانویه متمایز کرد. هویت‌های اولیه متعین بوده و هنگام تولد فرد با او همراه است. برای مثال زن در هنگام تولد به‌صورت بالقوه دارای ویژگی‌هایی است که وی را مناسب برای قبول نقش‌هایی هویتی که همسو با هدف خلقت؛ یعنی، مقام خلافت الهی می‌کند. برای زن متأثر از ویژگی‌های بیولوژیکی و روحی وی، هویت‌های اولیه‌ای مانند انسان‌بودن، زنانگی، دخترانگی، همسری و مادری می‌توان نام برد. درحالی‌که هویت‌های ثانویه مانند هویت‌های شغلی، هویت گروهی، هویت ملی و اجتماعی و بین‌المللی، بیشتر متأثر از تعاملات

اجتماعی شکل می‌گیرند. کسانی که مادری را جزو هویت‌های ثانویه در نظر گرفته‌اند و تصویری سیال و غیرمتعین از هویت مادر ارائه کرده‌اند (کوش، مفهوم فرهنگ در علوم اجتماعی، ۱۹۹۸: ۹۸) هویت مادر را همچون راهبرد و به‌منزله وسیله‌ای جهت دستیابی به اهدافی مشخص تعیین می‌کنند. این افراد براساس هدف یا هدف‌هایی که در کنش‌های اجتماعی دنبال می‌کنند، برای مادر هویتی جعلی، برساخته‌اند (علم‌الهدی، هویت از منظر قرآن و فلاسفه، ۱۳۸۶: ۲۱۱).

با بررسی موضوعات مرتبط با هویت مادر در سند ۲۰۳۰، ملاحظه می‌شود که هویت زن در نقش مادری همانند هویت‌های شغلی و اجتماعی جزو هویت‌های ثانویه و منعکس‌کننده تغییرات اجتماعی در زمان و مکان‌های مختلف تبیین شده است؛ به‌گونه‌ای که وی نظام سلطه را برای تحقق تمدن نوین خودساخته‌اش یاری رساند؛ لذا سند ۲۰۳۰ و اسناد پشتیبان آن، به هدف رفع نیاز جامعه سرمایه‌داری، به دنبال القای این تعریف هستند که چون هویت‌ها در جامعه انسانی و تحت تأثیر تعاملات اجتماعی شکل می‌گیرد و با فرهنگ جوامع و با اقتضانات زمان دستخوش تطور و تحول می‌شود، هویت مادری باید با توجه به نیاز جامعه به‌گونه‌ای جدید بازتولید و طراحی شود. در صورتی که در پژوهش‌هایی که در بین مادران انجام شده نشان می‌دهد تمایل به مادرشدن در زن به‌طور طبیعی وجود دارد (رفعت‌جاء، زنان جوان و بازتعریف معنا و نقش مادری مطالعه‌ای بر روی مادران ۲۵ تا ۴۰ ساله ساکن شهرری، ۱۳۹۶: ۱۳۰)؛ و این همان غریزه مادری است (صفوت‌صفایی و قدسی، «غریزه مادری»، ۱۳۹۶: ۱۰۱)؛ که همراه با انسان مؤنث متولد می‌شود و این همان چیزی است که دختری خردسال بدون هیچ آموزشی، با عروسک‌های خود از کودکی آن را تمرین می‌کند.

بررسی نقش‌های هویت‌ساز مادر گویای این اصول است که غفلت از آن افراد را در تعریف هویت مادر به اشتباه انداخته است:

۱. اگر نقشی طبیعی باشد، مانند نقش زن در تولیدمثل که نقشی زیستی است، نقشی ثابت می‌باشد.
 ۲. اگر نقشی در نظام دستوری و ارزشی اسلام، مایه حفظ نهاد خانواده و سلامت اجتماعی باشد، نقشی ثابت است؛ مانند وجود آرامش‌بخش مادر.
 ۳. اگر نقشی برآمده از اختلاف‌های مهم جسمانی مردان و زنان باشد، نقش ثابتی است (علاسوند، زن در اسلام مبانی حقوق و تکالیف، ۱۴۰۰، ۱۳۹-۱۴۰). درمجموع فراگیر بودن نقش مادری در جامعه زنان نشان‌دهنده پذیرش عقلایی و عملی این نقش توسط زنان است.
- ازاین‌رو تأکید اسلام بر نقش‌های مادری بر تبیینی هستی‌شناسانه و غایت‌شناسانه استوار است که آیات قرآن نیز مؤید مباحث مطرح‌شده است.

در قرآن عبارت «بنی آدم» و «ناس» اشاره به نوع انسان، صرف نظر از تعیین های مردانگی و زنانگی و یا حتی پدری و مادری دارد. قرآن که هدف از خلقت انسان را خلافت الهی (بقره/ ۳۵) معرفی می کند، برای این منظور ملزومات مورد نیاز برای طی طریق را در اختیار انسان قرار داده است. مهم ترین لوازم مسئله این است که او را واجد ویژگی های فطرتی خلق کرده است: آیه «فَطَرَتِ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ» (روم/ ۳۰)؛ که این هویت فطری غیر قابل تبدیل است. او در این حال مجهز به جهاز بدنی نیز هست که با آن اعمال مورد حاجت خود را انجام دهد (طباطبایی، المیزان، ۱۳۷۴، ۲۶۸/۱۶).

در قرآن کریم خداوند که رب و آفریدگار انسان است، به کیفیت خلقت انسان و چهارپایان اشاره می فرماید و بیولوژیک مادرانه را نیز با عبارت «يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ» (زمر/ ۶)؛ تشریح می کند. عبارت «خلقکم... ثم جعل... زوجها» بیان می کند که علاوه بر خلقت، زوجیت نعمتی است که انسان برای بقای نوع، به همسر نیازمند است.

خداوند در این آیه کریمه برای ازدواج و زوجیت، خلقت ویژه زن که مناسب برای فرزندآوری است و تساوی در آفرینش زن و مرد (نفس واحد)، به عنوان یک انسان، در نظام پیچیده آفرینش، اصالت قائل شده است. (پیشنهاد مطالعه: مصلحی، جواد، سجاد نوریان، رابطه فمینیسم و قرآن با تاکید بر آیه قوامون، قرآن و علم، دوره ۱۴، شماره ۲۷، ۱۳۹۹)

و نیز اشاره می کند که خداوند برای بقای نسل، زوجی از جنس خود انسان خلق کرده، به وسیله زوج او بر آفرینش انسان می افزاید (شوری/ ۱۱). «يَذُرْكُمْ» که بعد از «ازواج» آمده است به معنای تکثیر بوده و گویای این است که هدف از زوجیت بقای نسل است. خداوند همه چیز را در وجود انسان آماده و آسان ساخته (عبس/ ۱۸-۲۰)؛ بدین معنا که راه پرورش جنین در شکم مادر و راه انتقال او به دنیا و نیز بعد از تولد، راه تکامل انسان و مسیر هدایت او را به وسیله عقل و فطرت آسان کند (رضایی اصفهانی، تفسیر قرآن مهر، ۱۳۸۸: ۷۷/۲۲).

به علاوه، می توان نقش های اجتماعی یا به عبارتی هویت های ثانویه را با لحاظ آیه «وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ» (انعام/ ۱۶۵) صورت هایی از خلافت دانست که در این خلافت به حسب کیفیت تبلور هویت فطری اولیه، هویت اجتماعی وی دارای مراتب می شود و بدین طریق مورد ارزیابی الهی قرار می گیرد؛ بنابراین نقش های اجتماعی هر فرد منفک از نقش وجود شناختی او نیست؛ لذا انسان بماهو مادر، از نظر هویت فردی اولیه، مجهز به جهاز بدنی است که با آن بتواند همراه انواع مخلوقات که به جهازی مجهز گشته اند، همگی اعمال

مورد حاجت خود را انجام داده، به هدف مورد نظر نایل شوند. همچنان که موسی علیه السلام در پاسخ فرعون فرمود: «رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى» طه/۵۰؛ طباطبایی، المیزان، ۱۳۷۴: ۱۶/۲۶۸؛ ازاین رو، قرار است آدمی در مجموعه هستی خلیفه خدا بر روی زمین باشد که هویت اصیل انسان همین است.

نتیجه

سند توسعه پایدار ۲۰۳۰ در سال ۲۰۱۴ در راستای اقدامات توسعه‌ای غرب تدوین شده است که از طریق برگزاری نشست‌ها و تنظیم معاهدات و تدوین کتب پشتیبان، به دنبال گفتمان‌سازی هویت برساخته جدید برای مادر است.

بدون توجه به هدف خلقت و ابعاد وجودی انسان در سند ۲۰۳۰، هویت مادر دستکاری شده است. طبق تعاریف مطرح‌شده برای هویت، علت اینکه تنظیم‌کنندگان اسناد بین‌المللی، اصالتی برای هویت متعین مادری قائل نشده‌اند این است که آنان هویت‌های اولیه را از هویت ثانویه متمایز نکرده‌اند و هویت مادری را مانند هویت‌های ثانویه، سیال و غیرمتعین تصور کرده، معتقدند افراد در طول زمان، در کنش‌های اجتماعی، هویت خود را طبق تصویری که از خود دارند می‌سازند. این دیدگاه متأثر از نگاه اندیشمندان علوم اجتماعی غربی در تعریف هویت انسان است.

برخلاف نظر برخی از جامعه‌شناسان که تعریفی ابزاری از هویت دارند و هویت را باتوجه به اقتضائات اجتماعی، امری مطلقاً سیال و متغیر می‌پندارند، هویت مادری جزو هویت‌های اولیه و ثابت است و نمی‌توان آن را همانند هویت‌های شغلی و اجتماعی، هویتی ثانویه و غیرمتعین پنداشت. تنظیم‌کنندگان اسناد بین‌المللی براساس هدف یا اهدافی که در کنش‌های اجتماعی دنبال می‌کنند برای مادر هویتی جعلی برساخته‌اند و چون این افراد معتقدند که احساس هویت به واسطه دیالیتیک میان فرد و جامعه شکل می‌گیرد، با بروز تغییرات فرهنگی، اجتماعی و رنگ باختن ارزش‌ها در جوامع، همسو با اهداف نظام سرمایه‌داری با محوریت گفتمان غربی، نقش و هویت افراد را دستکاری کرده‌اند و بدین ترتیب جامعه انسانی را دچار بحران می‌کنند.

بررسی موضوعات ارائه‌شده برای نقش‌های مادرانه که در سند ۲۰۳۰ بیان شده است و تأثیرگذار بر هویت مادر است، مؤید همین مسئله است. در سند ۲۰۳۰ ملاحظه می‌شود که نقش‌هایی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم با امر مادری مرتبط هستند؛ مانند ازدواج بهنگام، بارداری و مراقبت از جنین، زایش و تربیت فرزند شایسته، و پابندی به همسر و خانواده، همانند هویت‌های شغلی و اجتماعی که

نسبت به تغییرات اجتماعی در زمان و مکان‌های مختلف متغیر است، سیال فرض شده‌اند و این‌گونه انعکاس یافته‌اند که با توجه به نیازهای زمان می‌توان آنها را تعطیل کرد. در صورتی که طبق پژوهش‌های انجام شده می‌توان گفت هنوز فرزند، به عنوان عنصری هویت‌ساز برای زنان محسوب می‌شود (جعفری و حقیقتیان، «بررسی رابطه سبک زندگی و حمایت اجتماعی با هویت مادری زنان (مورد مطالعه: زنان شهر اصفهان)»، ۱۴۰۱: ۲۲۴).

تأکید اسلام بر نقش‌های زنانه، به ویژه بر نقش مادری بر تبیینی هستی‌شناسانه و غایت‌شناسانه^۱ مبتنی است که برخاسته از پاره‌ای از تفاوت‌های طبیعی و وجود برخی اشتراکات بین زن و مرد است و آیات قرآن نیز مؤید مباحث مطرح شده است. «وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَ لَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَى» (آل عمران/۳۶).

۱. پیشنهاد مطالعه: قاسمی، سلمان، صفورایی پاریزی، محمد مهدی، نقش کانونی خانواده و نقش‌های خانوادگی در تحقق سبک زندگی اسلامی براساس قرآن، قرآن و علم، دوره ۱۷، شماره ۳۲، ۱۴۰۲؛ کریم پور قراملکی، علی، ملایی، احمد، تحلیل مبانی قرآنی در تولید نسل انسان، قرآن و علم، دوره ۱۷، ش ۳۲، ۱۴۰۲.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه حسین انصاریان، قم: آیین دانش، ۱۳۸۸.
۲. احمدی پرتو، محمدتقی، بهجت پور، عبدالکریم، تحلیل رویکرد تنزیلی در حل مسئله اجتماعی در قرآن با محوریت مسئله زن، سال ۲، شماره ۴، ۱۴۰۱ ش.
۳. امین خندقی، مقصود، جعفرنیا، فاطمه سادات، «چگونگی گفتمان سازی نظریه ولایت فقیه در محتوای برنامه های درسی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران»، مطالعات انقلاب اسلامی، سال ۱۱، ۱۳۹-۱۵۸، ۱۳۹۳.
۴. پاک مهر، حمیده، امین خندقی، مقصود، «الگوسازی مفهومی گفتمان آموزه های انقلاب اسلامی ایران در برنامه های درسی»، فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، سال ۱۱، ش ۳۲، ۱۹۹-۲۲۴، ۱۴۰۰.
۵. تاجیک، محمدرضا، «انسان مدرن و معمای هویت»، فصلنامه مطالعات ملی شماره ۲۱، سال ششم، شماره ۱، تهران: مؤسسه مطالعات ملی، ۱۳۸۴.
۶. تاجیک، محمدرضا، گفتمان، پادگفتمان و سیاست، تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۳.
۷. جرجانی، سیدشریف، کتاب التعریفات، تهران: ناصر خسرو، بی-تا.
۸. جعفرنیا، فاطمه سادات، «تحلیل کیفی محتوای کتب درسی دوره متوسطه از منظر گفتمان سازی نظریه ولایت فقیه براساس آموزه های انقلاب اسلامی ایران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته برنامه ریزی درسی، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، ۱۳۹۳.
۹. جعفری، الهه، حقیقتیان، منصور، «بررسی رابطه سبک زندگی و حمایت اجتماعی با هویت مادری زنان (مورد مطالعه: زنان شهر اصفهان)»، دوره ۱۳، ش ۴۹، ۲۲۳-۲۳۸، ۱۴۰۱.
۱۰. جنکینز، ریچارد، هویت اجتماعی، ترجمه: تورج یاراحمدی، تهران: شیرازه، ۱۳۸۱.
۱۱. جهان بزرگی، احمد، «تحلیل گفتمانی نظریه انقلاب اسلامی»، مجله زمانه، ش ۸۴-۸۵، ۱۳۸۸.
۱۲. حسینی اکبرنژاد، هاله، حوری حسینی اکبرنژاد، «قلمروی تعهدات بین المللی در چارچوب اهداف چهارم و پنجم سند توسعه پایدار ۲۰۳۰»، تهران: روابط عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، ۱۳۹۸.

۱۳. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، چاپ ۲ از دوره جدید، ۱۳۷۷.
۱۴. دوبوار، سیمون، جنس دوم، ترجمه قاسم صنعوی، تهران: توس، ۱۳۸۸.
۱۵. راجی، سید محمد حسین، نقد علمی بر سند ۲۰۳۰، مشهد: کتابستان مابد، ۱۳۹۶.
۱۶. رسولی شریانی، رضا، «تبلور انسان شناسی صدرایی در نهضت امام خمینی (ره)»، دوفصلنامه حکمت صدرایی، ص ۳۱-۴۲، ۱۳۹۲.
۱۷. رضایی اصفهانی، محمد علی، تفسیر قرآن مهر، قم: انتشارات پژوهش های تفسیر و علوم قرآن، ۱۳۸۸.
۱۸. رفعت جاه، مریم، زنان جوان و بازتعریف معنا و نقش مادری مطالعه ای بر روی مادران ۲۵ تا ۴۰ ساله ساکن شهری، سال ۱۸، ش ۴، ۱۳۹۶.
۱۹. صادقی فسایی، سهیلا، «چالش های فمینیسم با مادری»، مطالعات راهبردی زنان، دوره ۷، ش ۲۸، ۱۳۸۴.
۲۰. شیرازی، صدرالدین محمد بن ابراهیم، المبدأ و المعاد، تصحیح سید جلال الدین آشتیانی، تهران: انجمن حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۵۴.
۲۱. صفوت صفایی، شیدا، و سید فضل الله قدسی، «گریزه مادری»، فصلنامه زن و فرهنگ، شماره ۳۴، ص ۹۵-۱۱۰، ۱۳۹۶.
۲۲. الطایی، علی، بحران هویت قومی در ایران، تهران: شادگان، ۱۳۷۸.
۲۳. طباطبایی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم: دفتر انتشارات اسلامی قم، چاپ ۵، ۱۳۷۴.
۲۴. علاسوند، فریبا، زن در اسلام مبانی حقوق و تکالیف، قم: هاجر، ۱۴۰۰.
۲۵. علم الهدی، جمیله، «هویت از منظر قرآن و فلاسفه»، بینات، سال ۱۴، شماره ۵۵، ص ۲۳۰-۲۳۸، ۱۳۸۶.
۲۶. - عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۲.
۲۷. غمامی، سید محمد مهدی، و نیلوفر مقدمی خمایی، «چالش های بنیادین جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با سند توسعه پایدار (سند ۲۰۳۰)»، حکومت اسلامی، سال بیست و چهارم، ش اول، پیاپی ۹۱، ۱۳۹۸.
۲۸. فوزی، یحیی، اندیشه سیاسی امام خمینی، قم: نشر معارف، ۱۳۸۸.

۲۹. قاسمی، سلمان، صفورایی پاریزی، محمد مهدی، «نقش کانونی خانواده و نقش های خانوادگی در تحقق سبک زندگی اسلامی براساس قرآن»، قرآن و علم، دوره ۱۷، ش ۳۲، ۱۴۰۲.
۳۰. کریم پور قراملکی، علی، ملایی، احمد، تحلیل مبانی قرآنی در تولید نسل انسان، قرآن و علم، دوره ۱۷، ش ۳۲، ۱۴۰۲.
۳۱. کوش، دنی، مفهوم فرهنگ در علوم اجتماعی، ترجمه فریدون وحید، تهران: سروش، چاپ ۴، ۱۳۹۷.
۳۲. کرجی، علی، اصطلاحات فلسفی و تفاوت آن ها با یکدیگر، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۷۵.
۳۳. گیدنز، آنتونی، چشم اندازهای جهانی، ترجمه محمدرضا جلایی پور، تهران: طرح نو، چاپ دوم، ۱۳۸۴.
۳۴. مصلحی، جواد، نوریان، سجاد، «رابطه فمینیسم و قرآن با تاکید بر آیه قوامون»، قرآن و علم، دوره ۱۴، شماره ۲۷، ۱۳۹۹.
۳۵. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران: امیرکبیر، چاپ ۱۰، ۱۳۷۵.
۳۶. مورنو، آنتونیو، یونگ خدایان و انسان مدرن، ترجمه داریوش مهرجویی، تهران: مرکز، ۱۳۹۰.
۳۷. موسوی خمینی، روح الله، شرح دعای سحر، بی-جا: انتشارات فیض کاشانی، ۱۳۷۶.
۳۸. نوابخش، مهرداد، مختارپور، مهدی، «مدل تبیینی کاربری های اینترنت و نقش آن در هویت جنسیتی جوانان شهر تهران»، مطالعات جامعه-شناختی جوانان، سال ۳، ش ۷، صص ۱۸۶-۱۵۱، ۱۳۹۱.

منابع انگلیسی

39. Parsons, Talcott, 1959, Toward A General Theory Of Action, Harvard University Press.
40. Rich, Adrienne. 1976, Of Women Born: Motherhood As experience And Institution. New York: Norton.
41. Van Dijk, Teun A (2011), Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. London: Sage, 3411.
42. Lemons, John; Brown, Donald, Sustainable Development: Science, Ethics, and Public Policy; Kluwer Academic Publisher, 1995.p.4.

43. Chodorow, N. The Reproduction of Mothering, Berkeley, CA: University of California Press, 1978, p. 99.
44. Glenn Evelyn Nakano 1974 Social Constructions of Mothering: A Thematic Overview. In E. Glenn. G. Chang&. L. Forcey. Routledge ed Mothering: Ideology Experience and Agency London: Routledge .
45. Kersten. Katherine, 1994. How the feminist establishment hurts women: a Christian critiaue of a movement gone wrong. Christianity Today June 20m vol 38. No. 7: 20-25.
46. Fireston, Shulamith, 1970. The Dialectic of Sex, New York, Bantam Books.
47. Janet, C. 1999, Gender Identity without Gender prescriptions: institute for Christian studies. New York.P.32.
48. Nicholson, L, 1999, Feminism and Gender Sceptecism, Routledge, New York.
49. Agacinsk, Sylviane, 2001, Parity of the Sexes. New York, Columbia University press.

اسناد و گزارش‌ها

۵۰. دگرگون ساختن جهان ما، دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار، ترجمه مهرناز پیروznیک، ایران، کمیسیون ملی یونسکو، ۱۳۹۴.
۵۱. بیانیه اینچئون و چارچوب عمل، ایران، ترجمه مهرناز پیروznیک، آموزش ۲۰۳۰، ایران، کمیسیون ملی یونسکو، ۲۰۱۵.
۵۲. کلهر، سینا، گزارش ابعاد پنهان و محورهای سند ۱۲۰۳۰. بررسی سند دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار، کد موضوعی: ۲۸۰ شماره مسلسل: ۱۷۲۵۵، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گروه توسعه نظری و مطالعات بنیادین، ۱۳۹۹.
۵۳. شورای عالی انقلاب فرهنگی، معاونت فرهنگی - اجتماعی زنان و خانواده، مروری بر تحولات مفهومی معاهدات بین‌المللی در حوزه زنان، کودکان و خانواده.
۵۴. کمیته حقوق کودک CRC: نهاد نظارتی بر اجرای کنوانسیون حقوق کودک.
۵۵. کمیته حقوق بشر HRC: نهاد نظارتی بر اجرای میثاق حقوق مدنی و سیاسی.
۵۶. کمیته منع تبعیض علیه زنان CEDAW: نهاد نظارتی بر اجرای کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان.
۵۷. کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ICESCR: نهاد نظارتی بر اجرای میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.

58. Patriota, Antonio, "Rio+20: protecting the environment is not enough"; available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/jun/20/rio20-protecting-environment>, 2012.

59. UNESCO, 2017.September, 7, "Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives", available at: unesdoc.unesco.org/Images/0024/002474/247444_e.pdf.

سایت

60. <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/WRGS/Pages/GenderStereotypes.aspx>.

References

1. Quran – e – Karim (*The Holy Quran*), Translation: Hossein Ansarian, Qom: Ayeen Danesh, 1388 SH (2009 CE).
2. Agacinsk, Sylviane, 2001, *Parity of the Sexes*. New York, Columbia University press.
3. Almahdi, Jamileh, *Hoviat az Manzar-e Quran va Falsafeh (Identity from the Perspective of the Quran and Philosophers)*, Binat, Vol. 14, No. 55, pp. 208-230, 1386 SH (2007 CE).
4. Amid, Hassan, *Farhang Farsi Amid (Amid's Persian Dictionary)*, Tehran: Amir Kabir, 1362 SH (1983 CE).
5. Amin-Khandaqi, Maqsood and Jafarnejad, Fatemeh Sadat, *Chegonegi Goftehman-sazi Nazariye Velayat-e Faqih dar Mohtavaye Barnameh-haye Darsi Nezam-e Amoozesh va Parvaresh-e Jomhuri-e Eslami-e Iran (The Discursive Construction of the Guardianship of the Jurist Theory in the Content of Curriculum Programs of the Educational System of the Islamic Republic of Iran)*, Motale'at-e Enqelab-e Eslami (Islamic Revolution Studies), Vol. 11, pp. 139-158, 1393 SH (2014 CE).
6. Ataie, Ali, *Bohran-e Hoviyat-e Ghaomi dar Iran (The Crisis of National Identity in Iran)*, Tehran: Shadegan, 1378 SH (1999 CE).
7. Chodorow, N. *The Reproduction of Mothering*, Berkeley, CA: University of California Press, 1978, p. 99.
8. de Beauvoir, Simone, *Jens-e Dovvom (The Second Gender)*, Translated by Qasem Sanoee, Tehran: Tous, 1388 SH (2009 CE).
9. Dehkhoda, Ali Akbar, *Loghatnameh Dehkhoda*, Tehran: Moassese Chap va Entesharat-e Daneshgah-e Tehran, 2nd Edition, 1377 SH (1998 CE).
10. Fauzi, Yahya, *Andisheh-e Siyasi Imam Khomeini (Political Thought of Imam Khomeini)*, Qom: Nashr-e Maaref, 1388 SH (2009 CE).
11. Fireston, Shulamith, 1970. *The Dialectic of Sex*, New York, Bantam Books.
12. Ghomami, Seyyed Mohammad Mehdi & Moqaddamikhomami, Niloufar, *Challenges-e Bonyadini-ye Jomhuri-e Eslami-ye Iran dar Movajeh-e ba Sand-e Tose'e Payedar (Sand 2030) (Fundamental Challenges of the Islamic Republic of Iran in Confronting the Sustainable Development Document (Document 2030))*, Hekmat-e Eslami, Vol. 24, No. 1, 91st Issue, 1398 SH (2019 CE).
13. Giddens, Anthony, *Cheshmandazha-ye Jahan'i (Global Perspectives)*, Translated by Mohammad Reza Jalayi Poor, Tehran: Tarh-e Now, 2nd Edition, 1384 SH (2005 CE).
14. Glenn Evelyn Nakano 1974, *Social Constructions of Mothering: A Thematic Overview*. In E. Glenn. G. Chang&. L. Forcey. Routledge ed Mothering: Ideology Experience and Agency London: Routledge.

15. Hosseini Akbarnejad, Hala and Houri Hosseini Akbarnejad, *Qalmorevi-ye Tahavolat-e Beynolmelali dar Chaharchoobi-ye Ahdaf-e Chaharom va Panjom-e Sand-e Tose'e-ye Paydari 2030 (The Scope of International Commitments within the Framework of the Fourth and Fifth Objectives of the Sustainable Development Document 2030)*, Tehran: Public Relations of the Cultural-Social Council of Women and Family, 1398 SH (2019 CE).
16. Jafari, Elaheh and Haqiqatian, Mansour, *Barresi-ye Ravabet-e Sabk-e Zendegi va Hamayat-e Ejtemai ba Hoviyat-e Madari-ye Zanan (Mavared-e Motale'eh: Zanan-e Shahr-e Esfahan) (Investigating the Relationship between Lifestyle and Social Support with Maternal Identity of Women)*, Vol. 13, No. 49, pp. 223-238, 1401 SH (2022 CE).
17. Jafarnejad, Fatemeh Sadat, *Tahlil-e Keyfi-e Mohtavaye Kutub-e Darsi-ye Doreye Motavasete az Manzur-e Goftehman-sazi-e Nazariye Velayat-e Faqih Barasas-e Amoozheha-ye Enqelab-e Eslami-e Iran (Qualitative Analysis of the Content of High School Textbooks from the Perspective of Discursive Construction of the Theory of the Guardianship of the Jurist based on the Teachings of the Islamic Revolution of Iran)*, Master's Thesis, Educational Planning, Ferdowsi University of Mashhad, Faculty of Educational Sciences and Psychology, 1393 SH (2014 CE).
18. Jahanbozorgi, Ahmad, *Tahlil-e Goftemani-ye Nazariye Enqelab-e Eslami (Discourse Analysis of the Theory of the Islamic Revolution)*, Majaleh Zamaneh, No. 84-85, 1388 SH (2009 CE).
19. Janet, C. 1999, *Gender Identity without Gender prescriptions*: institute for Christian studies. New York.P.32.
20. Jenkins, Richard, *Hoviyyat-e Ejtemai (Social Identity)*, Translated by Touraj Yarahmadi, Tehran: Shiraze, 1381 SH (2002 CE).
21. Jorjani, Seyyed Sharif, *Ketab al-Tahrifat (The Book on Definitions)*, Tehran: Naser Khosrow, n.d.
22. Karaji, Ali, *Estelahat-e Falsafi va Tafavot-e Anha ba Yakdigar (Philosophical Terms and Their Differences)*, Qom: Daftar Tablighat-e Eslami Howzeh Elmiyeh Qom, 1375 SH (1996 CE).
23. Karimpour Qaramaleki, Ali & Molaii, Ahmad, *Tahlil-e Mabani-ye Quran-i dar Tolid-e Nasl-e Ensan (Analysis of Quranic Foundations in Human Generation)*, Quran va Elm, Vol. 17, No. 32, 1402 SH (2023 CE).
24. Kersten. Katherine, 1994. *How the feminist establishment hurts women: a Christian critiaue of a movement gone wrong*. Christianity Today June 20m vol 38. No. 7: 20-25.

25. Kosh, Denny, *Maḥume Farhang dar Olum-e Ejtema'i (The Concept of Culture in Social Sciences)*, Translated by Fereydoon Vahid, Tehran: Soroush, 4th Edition, 1397 SH (2018 CE).
26. Lemons, John; Brown, Donald, *Sustainable Development: Science, Ethics, and Public Policy*; Kluwer Academic Publisher, 1995.p.4.
27. Mo'in, Mohammad, *Farhang-e Farsi Mo'in (Mo'in's Persian Dictionary)*, Tehran: Amir Kabir, 10th Edition, 1375 SH (1996 CE).
28. Morino, Antonio, *Yung-e Khodayan va Ensan-e Modern (The Gods and Modern Human)*, Translated by Daryoush Mehrjouei, Tehran: Markaz, 1390 SH (2011 CE).
29. Moslehi, Javad & Nourian, Sajjad, *Ravabet-e Feminism va Quran ba Takid bar Ayeh-e Qavamoon (Relationship between Feminism and Quran with Emphasis on Surah al-Nisa, Verse 34)*, Quran va Elm, Vol. 14, No. 27, 1399 SH (2020 CE).
30. Mousavi Khomeini, Rouhollah, *Sharh-e Dua-ye Sahar (Explanation of the Dawn Prayer)*, Bijan Publications, 1376 SH (1997 CE).
31. Navabkhsh, Mehrdad & Mokhtarpour, Mehdi, *Model-e Tabyini-ye Karbari-haye Internet va Role-e An dar Hoviyat-e Jensiati-ye Javanan-e Shahr-e Tehran (Explanatory Model of Internet Usage and Its Role in the Gender Identity of Youth in Tehran)*, Motale'at-e Javanshenasi-ye Javanan, Vol. 3, No. 7, pp. 151-186, 1391 SH (2012 CE).
32. Nicholson, L, 1999, *Feminism and Gender Sceptecism*, Routledge, New York.
33. Olaswand, Fariba, *Zan dar Eslam: Mabani-ye Hoquq va Takalif (Women in Islam: Foundations of Rights and Duties)*, Qom: Hajar, 1400 SH (2021 CE).
34. Pakmehr, Hamideh and Amin-Khandaghi, Maqsoud, *Olgosazi Maḥumi Goftehman-e Amoozaha-ye Enqelab-e Eslami-e Iran dar Barnameh-haye Darsi (Conceptual Modeling of the Discourse of the Teachings of the Islamic Revolution of Iran in Curriculum Programs)*, Pasdari Farhangi-e Enqelab-e Eslami (Cultural Protection of the Islamic Revolution), Vol. 11, No. 32, pp. 199-224, 1400 SH (2021 CE).
35. Parsons, Talcott, 1959, *Toward A General Theory Of Action*, Harvard University Press.
36. Qasemi, Salman & Safourae Parizi, Mohammad Mehdi, *Role-e Kanuni-ye Khanvade va Role-haye Khanvadeqi dar Tahqiq-e Sabk-e Zendegi-ye Eslami bar Asas-e Quran (The Canonical Role of the Family and Family Roles in Realizing the Islamic Lifestyle Based on the Quran)*, Quran va Elm, Vol. 17, No. 32, 1402 SH (2023 CE).
37. Rafatjah, Maryam, *Zanan-e Javan va Bazta'rif-e Ma'na va Nashr-e Madari*, Vol. 18, No. 4, 1396 SH (2017 CE).

38. Raji, Seyyed Mohammad Hossein, *Naqdi Elm-i bar Sand-e 2030 (A Critic of the Agenda 2030)*, Mashhad: Ketabestan Majid, 1396 SH (2017 CE).
39. Rasouli Sharbiani, Reza, *Tabalwore Ensan-shenasi-ye Sadrai dar Nahzat-e Emam Khomeini (RA) (The Crystallization of Sadraian Anthropology in the Movement of Imam Khomeini)*, Dovafaslnameh-e Hekmat-e Sadrai (Sadraian Wisdom Quarterly), pp. 31-42, 1392 SH (2013 CE).
40. Rezaei Esfahani, Mohammad Ali, *Tafsir-e Quran Mehr*, Qom: Entesharat-e Pazhuheshha-ye Tafsir va Olum-e Quran, 1388 SH (2009 CE).
41. Rich, Adrienne. 1976, *Of Women Born: MotherhoodAs experience And Institiution*. New York: Norton.
42. Sadeqi Fasayi, Soheila, *Chaleshhay-e Feminism ba Madari (Feminism Challenges with Motherhood)*, Motale'at Rahbordi-ye Zanan (Strategic Studies of Women), Vol. 7, No. 28, 1384 SH (2005 CE).
43. Safwat Safaee, Shida and Seyyed Fazlallah Ghodsi, *Gharizeh-e Madari (Maternal Nature)*, Faslnameh-ye Zan va Farhang (Journal of Women and Culture), No. 34, pp. 95-110, 1396 SH (2017 CE).
44. Shirazi, Sadr al-Din Muhammad bin Ibrahim, *Al-Mabda' va al-Ma'ad*, Edited by Sayyid Jalal al-Din Ashtiani, Tehran: Anjoman Hekmat va Falsafeh-e Iran, 1354 SH (1975 CE).
45. Tabatabaei, Mohammad Hossein, *Translation of Tafsir al-Mizan*, Jam'e Modarresin-e Howzeh Elmiyeh Qom: Daftar Entesharat-e Eslami Qom, 5th Edition, 1374 SH (1995 CE).
46. Tajik, Mohammad Reza, *Ensan-e Modern va Mamay-e Hoviyat (The Modern Human and the Mystery of Identity)*, Motale'at-e Melli, No. 21, Vol. 6, No. 1, Tehran: Moassese Motale'at-e Melli, 1384 SH (2005 CE).
47. Tajik, Mohammad Reza, *Goftehman, Padgoftehman va Siyasat (Discourse, Counter-discourse, and Politics)*, Tehran: Moassese Tahqiqat va Tose'e-e Olum-e Ensan, 1383 SH (2004 CE).
48. Van Dijk, Teun A (2011), *Discourse Studies: A MultidisciplinaryIntroduction*, London: Sage, 3411.

Documents and Reports

49. Bayanie Inchon va Charchoob-e Amal, Iran, Tarjome Mehrnaz Pirooznik, Amoozesh 2030, Iran, Komisyon-e Melli-ye UNESCO, Incheon Declaration and Framework for Action, Iran, Translated by Mehrnaz Pirooznik, Education 2030, Iran, National Commission for UNESCO, 2015 CE.
50. Dagargoon Sakhtan-e Jahan-e Ma, *Dasturkar 2030 baraye Tose'e Paydari (Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development)*, Translated by Mehrnaz Pirooznik, Iran, National Commission for UNESCO, 1394 SH (2015 CE).

51. <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/WRGS/Pages/GenderStereotypes.aspx>
52. Kalhor, Sina, *Gozarash-e Ab'ad-e Penhan va Mohavvarat-e Sand 2030, Barresi-e Sand-e Dasturkar 2030 baraye Tose'e Paydari*, Code-e Mozoo'ei: 280, Series No.: 17255, Markaz-e Pazhuheshat-e Majlis-e Showray-e Eslami, Guruh-e Tose'e Nazari va Motale'at-e Bonyadini, 1399 SH (2020 CE).
53. Komite-ye Hoquq-e Bashar HRC, *Nehade Nazari bar Ejarate Misagh-e Hoquq-e Madani va Siyasi (Committee on Human Rights, HRC: Oversight Body for the Implementation of the International Covenant on Civil and Political Rights)*.
54. Komite-ye Hoquq-e Eqtesadi, Ejtemaie va Farhangi ICESCR, *Nehade Nazari bar Ejarate Misagh-e Hoquq-e Eqtesadi, Ejtemaie va Farhangi (Committee on Economic, Social, and Cultural Rights, ICESCR: Oversight Body for the Implementation of the International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights)*.
55. Komite-ye Hoquq-e Koodak CRC, *Nehade Nazari bar Ejarate Kanunesiyon-e Hoquq-e Koodak (Committee on the Rights of the Child, CRC: Oversight Body for the Implementation of the Convention on the Rights of the Child)*.
56. Komite-ye Man'e Tabeed alaieh Zanan CEDAW, *Nehade Nazari bar Ejarate Kanunesiyon-e Mahv-e Kolleh Ashkal-e Tabeed alaieh Zanan (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, CEDAW: Oversight Body for the Implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)*.
57. Patriota, Antonio, "Rio+20: protecting the environment is not enough"; available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/jun/20/rio20-protecting-environment>, 2012.
58. Shoraye Aali-ye Enqelab-e Farhangi, Moavane Farhangi-Ejtema'i-ye Zanan va Khanevadeh, *Marvori bar Tahavolat-e Mafhumi-e Moahadat-e Bein-al-Mellali dar Hovze-ye Zanan, Koodakan va Khanevadeh (A Review of Conceptual Developments of International Treaties in the Field of Women, Children, and Families)*.
59. UNESCO, 2017.September, 7, "Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives", available at: [unesdoc. unesco.org/Images/0024/002474/247444 e.pdf](https://unesdoc.unesco.org/Images/0024/002474/247444_e.pdf).